

Kapitalizm'in Etkisiyle Sanatın Metalaşması Üzerine Bir Eleştirel İnceleme: Andy Warhol ve Bedri Baykam

İbrahim YILDIRIM*, Bülent SALDERAY**

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Çağdaş Sanat'ta metalaşan kapitalizm olgusunu incelemek ve eleştirel bir bakış açısıyla sanatsal çalışmalar aracılığıyla analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda, kapitalist sisteme entegre olduğu düşünülen 2 sanatçı belirlenmiş (Andy WARHOL ve Bedri BAYKAM) ve eserleri detaylı bir şekilde incelenmiş olup, kapitalizmin izleri tespit edilmiştir.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve: Belirlenen sanatçıların sanat felsefeleri ve sanatın metalaşması konusundaki görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırma da felsefi bağlamda, kapitalizm olgusu ile hayatımızda ki her yöne etki etmeyi başarmış olan, metalaştırmanın sanata etkileri incelenmiş olup, kapitalist sisteme eleştirel bir bakış açısıyla bakılarak, alana katkı sağlaması açısından ayrıca önem arz etmektedir.

Yöntem: Bu çalışmada, literatür taraması ile elde edilen verilerin içerik tekniği analizi kullanılarak analiz edilmiş olup, Türkçe ve yabancı kaynaklar taranmıştır. Çalışmada kapitalizmin sanat üzerindeki etkisi, Batı'dan Andy Warhol ve Doğu'dan Bedri Baykam'ın eserleri üzerinden ele alınarak karşılaştırılmıştır. Her sanatçıdan kapitalizm temasını barındıran iki eser seçilmiş ve bu eserler içerik, biçim ve bağlam açısından incelenmiştir.

Bulgular: Bu araştırma kapsamında ele alınan 2 sanatçının sermaye, kendi pazarını oluşturma, sanat eserlerini metalaştırma, medya ve kendi pazarını yaratma konusunda bağlantılı olduğu görülmektedir.

Sonuç: Kapitalist düzen içinde meydana gelen değişimler önce insanda daha sonrada yayılarak geniş perspektifte toplumlardaki değişimlerde görülebilmektedir. Kültürel dezenformasyonun bilerek ve istenerek bozulması sonucu olan paradigmlar neticesinde, sistem sürekli alım yönünde baskı uygular. Sonuç olarak bu düzene uyum sağlayamayan sanatçıların, sistem dışına itilebileceği ve bunun sonucunda da birçok değerın sanat açısından yok olabileceği ya da yok olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çağdaş Sanat, Kapitalizm, Medya, Tüketim Toplumu, Artı Değer, Meta

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 20.02.2025 **Kabul/Accepted:** 29.06.2025

* Sorumlu Yazar, T.C. Milli Eğitim Müdürlüğü, Elazığ, Türkiye. E-posta: yldr_ibo@hotmail.com

ORCID <https://orcid.org/0009-0006-9957-7572>

** Sorumlu Yazar, Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Ankara, Türkiye, E-posta: bulent.salderay@hbv.edu.tr **ORCID** <https://orcid.org/0000-0002-8133-6192>

A Critical Analysis on the Commodification of Art Under the Influence of Capitalism: Andy Warhol and Bedri Baykam

Abstract

Purpose: The aim of this research is to examine the phenomenon of commoditized capitalism in Contemporary Art and to analyze it from a critical perspective through artistic works. For this purpose, two artists who are thought to be integrated into the capitalist system (Andy WARHOL and Bedri BAYKAM) were identified and their works were examined in detail and traces of capitalism were identified.

Literature Review/Background: The selected artists' philosophies of art and their views on the commodification of art were evaluated. In the research, in a philosophical context, the effects of commodification on art, which has managed to affect every aspect of our lives with the phenomenon of capitalism, are examined, and it is also important in terms of contributing to the field by looking at the capitalist system from a critical perspective.

Method: In this study, the data obtained through literature review was analyzed using content analysis technique, and Turkish and foreign sources were scanned. In the study, the effect of capitalism on art was compared by considering the works of Andy Warhol from the West and Bedri Baykam from the East. Two works containing the theme of capitalism were selected from each artist and these works were examined in terms of content, form and context.

Findings: It is seen that the two artists discussed within the scope of this research are connected in terms of capital, creating their own market, commodifying their works of art, media and creating their own market.

Conclusion: The changes that occur within the capitalist order can first be seen in people and then spread to the changes in societies in a broad perspective. As a result of knowingly and deliberately disrupting cultural disinformation and paradigms, the system constantly exerts pressure on purchases. As a result, it has been concluded that artists who cannot adapt to this order may be pushed out of the system and as a result, many values may disappear or disappear in terms of art.

Keywords: Contemporary Art, Capitalism, Media, Consumer Society, Plus Value, Metha

1. Giriş

Kapitalizm, modern dünyada ekonomik sistemlerin en yaygın ve etkili biçimi olarak kabul edilir ve temelinde özel mülkiyet, serbest piyasa ekonomisi ve kâr amacı güdüsü yatar. Bu sistemin işleyişinde "kâr", şirketlerin varoluş sebebidir ve bireysel girişimcilerin ekonomik faaliyetlerini şekillendiren en önemli motivasyon unsuru olarak kabul edilmektedir. Serbest piyasa ekonomisinde, arz ve talep dengesi esas alınarak piyasanın kendini düzenlemesi beklenir. Teorik olarak, kapitalizm rekabeti teşvik eder, bireysel yaratıcılığı ve yenilikçiliği ödüllendirir ve bu süreçlerin sonucunda ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılar (Schumpeter, 1942). Kapitalizmin bu yönü, hem Adam Smith'in (1776) "görünmez el" metaforunda hem de

modern neoliberal iktisadi düşüncelerde piyasanın verimli bir kaynak dağılımı sağlayabileceği iddiasıyla savunulabilmektedir.

Ancak kapitalizmin bu serbest piyasa ideali, genellikle ekonomik eşitsizliklere ve toplumsal adaletsizliklere yol açar. Karl Marx'ın (1986) artı değer teorisine göre, kapitalist sistemde emek gücü, kârın kaynağıdır ve işçilerin emeği, sermaye sahipleri tarafından sömürülür. Bu süreçte işçiler, üretim araçlarının sahibi olmadıkları için artı değer yaratan emeklerini sermaye sahiplerine devrederler ve karşılığında yalnızca yaşamlarını sürdürebilecek kadar ücret almaktadır. Artı değer ise sermaye sahibinin elinde birikir ve bu birikim, sermaye sınıfının zenginleşmesini sağlarken işçi sınıfı sürekli olarak sömürülmeye devam etmektedir. Kapitalist üretim süreçlerinde emeğin bu şekilde kullanılması, yalnızca yerel ölçekte değil, küresel ekonomide de eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmıştır. Özellikle 20. yüzyıldan itibaren çok uluslu şirketler aracılığıyla küreselleşen kapitalist ekonomi, emeğin sömürsünü dünya çapında yaygınlaştırmış, bu da işçi haklarının ihlal edilmesi ve çalışma koşullarının kötüleşmesi gibi sonuçlar doğurmuştur (Harvey, 2013, s. 45).

Kapitalizmin toplumsal alandaki bu etkileri, kültürel üretim ve özellikle sanat dünyasında da derin dönüşümler yaratmıştır. Sanat, tarihsel olarak toplumsal eleştiri ve kültürel ifade aracı olarak varlık göstermiş olsa da kapitalist toplumda giderek metalaşmış ve ticari bir unsur haline geldiği görülebilir. Sanat eserleri, yalnızca estetik ya da entelektüel değer taşıyan birer kültürel ürün olmaktan çıkmış, aynı zamanda ticari metalar olarak piyasa değerine tabi tutulmuştur. Bu durum, sanatın hem üretim süreçlerinde hem de eserlerin anlamında köklü değişikliklere yol açmıştır. Terry Eagleton'a (1990) göre, kapitalist sistemin sanat üzerindeki bu etkisi, sanat eserlerinin özgünlüğünün sorgulanmasına ve sanatın işlevine dair derin tartışmaların doğmasına neden olmuştur. Sanatçılar, bir yandan bireysel yaratıcılıklarını sürdürmeye çalışırken, diğer yandan piyasa taleplerine ve ticari kaygılara göre eser üretmek zorunda kalmaktadırlar. Sanatın bu ticari boyutu, onun toplumsal eleştiriye ne ölçüde gerçekleştirebileceğine dair de soru işaretleri yarattığı söylenebilir.

Kapitalizmin sanat üzerindeki etkileri, aynı zamanda sanatın algılama biçimlerini de değiştirmiştir. Sanat galerileri, müzayede evleri ve sanat piyasası, sanat eserlerinin değerini belirleyen başlıca unsurlar haline gelmiş ve sanat, geniş kitlelere ulaşmak yerine elit bir kesimin tüketim nesnesi haline gelmiştir. Bu bağlamda, sanatın bir direniş aracı olarak kullanılması ve ticari kaygılardan bağımsız üretim süreçlerinin korunması, eleştirmenler ve sanatçılar arasında tartışılan önemli konulardan biri haline gelmiştir (Adorno, 1970).

2. Kapitalizm

Kapitalizm, 16. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkıp, Avrupa'ya ve daha sonra tüm dünyaya yayılan bir ekonomik sistem olarak tanımlanabilir. Bu sistem, iki ana bileşenin birleşimi ile oluşmuştur. Birinci bileşen, kâr odaklı bir sermaye yapısını ifade eder. Kapitalizmin temelinde artı

değer yer almaktadır; bu değere ulaşmak için artı ürün üretilmesi gerekmektedir (Harvey, 2013, s. 45). İkinci bileşen ise üretimin çok daha verimli hale gelmesiyle ortaya çıkan sistematik bir yapıdır. Fordist üretim sistemi, bu süreçte önemli bir rol oynamış ve verimliliği artıran bir model olarak kabul edilmiştir.

Fordist sistem, üretim sürecini parçalara bölerek, her bir işçinin belirli bir aşamada uzmanlaşmasını sağlamış ve böylece ürünlerin çok daha kısa sürede ve yüksek miktarda üretilmesini mümkün kılmıştır.

Kapitalist sistemde emeğin değeri, arz ve talep tarafından belirlenir; emeğin ürünü, üretim maliyetinden daha yüksek bir bedelle satılır ve böylece artı değer, üretim araçlarına sahip olan burjuvalar tarafından elde edilir. Bu durum, işçilerin sömürülmesine ve emeğin yabancılaşmasına yol açar (Cevizci, 2017, s. 1457). Üretim sürecindeki hızlanma, tüketim hızını da artırır (Harvey, 1997, s. 255).

Kapitalist sistemin sürekli olarak tüketimi teşvik etme çabası, kendi hiyerarşisinde düzeni sağlamak ve topluma sunduğu metalar aracılığıyla daha ucuz ve daha erişilebilir ürün yelpazesi oluşturmak suretiyle, tüketim ürünlerinin çeşitliliğinin artmasına neden olmaktadır (Zerzan, 2013, s. 113).

2.1. Kapitalizm ve Tüketim Toplumu

Linebaugh'a göre tüketim, yok etme, silip süpürme ve sürekli olarak kendini aç ve yoksun hissetme anlamlarına gelir ve bu durumdan kurtulmanın neredeyse imkânsız olduğunu ifade etmektedir (2014, s. 179). Günümüz dünyasında, insanın sürekli olarak daha fazlasını arzuladığı gözlemlenebilir. Bu bağlamda, insan ihtiyaçlarının ötesinde bir tüketim çılgınlığına dönüşümden bahsedilebilir.

Bir insanın meta'ya ulaşmanın en kısa yolunu araması, bu amaca ulaşmak için elinden geleni yapmasına neden olabilir ve bu durum toplumsal çatışmalara zemin hazırlayabilir. Kendine yabancılaşmış bireylerin bulunduğu bir toplumda, tüketim merkezi bir rol oynar (Ongur, 2011, s. 24).

Toplum içindeki statü farklarını minimize etmenin yolu genellikle dış görünümle ilişkilidir. Kapitalist sistem, dış görünüşü önemli bir değer olarak görmekte ve bu durum, bireylerin var oluşlarını dış görünüme adanmasına neden olabilmektedir (Şeriatı, 2004, s. 203).

Tüketimin mevcut isteklerin ötesine geçmesi, var olmadan bile bir sorun teşkil etmeyen metalarla ilişkilendirilen tüketim çılgınlığının, kapitalist sistemin önemli bir unsuru olduğu söylenebilir. Zira kapitalist sistemde sanat, genellikle ticari bir ürün olarak değerlendirilir ve bu durum sanatın algısını, değerini ve işlevini etkiler. Kaya'nın (2023, s. 287) ifade ettiği gibi, şüphe ve algıya yönelik her türlü müdahale, beynin uyarılmasına yol açar.

Sanat eserleri, kapitalist pazarın dinamikleri tarafından şekillendirilir ve bu süreçte tüketicilerin algısı ve şüpheleri uyarılabilir. Örneğin, sanat eserleri, tüketicilerin veya izleyicilerin estetik ve kültürel beklentilerini sorgulamaya teşvik edebilir, bu da beynin uyarılmasına neden olur. Kapitalizmin etkisi altında, sanatın ticari değeri, popüler kültür ve medya tarafından sürekli olarak yeniden biçimlendirilir ve bu süreçte insanların sanatla olan ilişkileri de değişir. Böylece, şüphe ve algıya yönelik müdahaleler hem sanat eserlerinin değerini hem de izleyicilerin bu eserlerle kurduğu bağları etkiler, bu da beynin ve algının uyarılmasına yol açar.

Bu bağlamda, kapitalizmin sanat üzerindeki etkileri, sanatın sadece estetik bir değer değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel bir ürün olarak da değerlendirilmesini sağlar. Bu durum, sanatın toplumsal algıyı nasıl şekillendirdiğini ve tüketici kültürünün sanat üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olur.

Bilinçaltı ve davranışlar, benlik duygusu ve onları şekillendiren firmalar tarafından değiştirilebilmektedir (Salderay & Erten, 2021, s. 117). Manipüle edilen bireyler, bilinçaltındaki toplumsal var olma olgusu altında ezilirken, kendilerini en kolay şekilde gösterebilme eğilimiyle, ruhsuz bir mankene dönüştürülebilir.

2.2. Kapitalizm ve Artı Değer

Kapitalizm, malların alım-satımını sağlamak veya hizmete dayalı işgücünü arz etmek ve satmak suretiyle birikim oluşturan işleyiş biçimini ifade eder (Fülbert, 2008, s. 11). Kapitalist sistemin önemli unsurlarından biri kârdir. Bir malın alım-satımı sırasında ortaya çıkan kâr, tekrar kullanılmak üzere sisteme geri kazandırılır ve bu şekilde artı değer sürekli olarak büyür ve sisteme entegre edilmesi gereken zaruri bir hal alır. Eğer bir patron artı değeri sisteme sokmazsa, bu artı değer başka birisi tarafından sisteme kazandırılacağı öngörülebilir. Metaların satışı ile elde edilen artı değer, parasal karşılığı olarak kâr olarak tanımlanır. Artı değer oluşabilmesi için kapitalist sistemde üretim ve bu üretimin tüketimi esas olarak kabul edilebilir. İnsanların doymaz ve kalıplara sığmaz bir varlık olduğu göz önüne alındığında, aşırı üretimin nedeni daha iyi anlaşılabilir.

Artı değer artması için girdilerin düşürülmesi gerektiği ve çeşitli faktörlerin süreç içinde meydana geldiği söylenebilir. Çok uluslu şirketlerin maliyetlerini düşürmek için farklı planlama ve stratejiler geliştirdiği ve kiralanan veya satın alınan fabrikaların kurulduğu bölgeleri ucuza getirdiği anlaşılabilir. Bu bağlamda, ucuz iş gücü ve ucuz mekânlarda üretim yapmak için dünyanın geri kalmış bölgelerine yönelme eğilimi gözlemlenebilir. Ayrıca, ucuz hammadde temini ve pazara yakınlık gibi faktörler, lojistik maliyetleri düşürerek artı değer oranını artırır.

2.2. Kapitalizm ve Medya

Medya, toplumları yönlendirmek, manipüle etmek ve reklamlar yoluyla insanların istek ve arzularını artırmak amacıyla çeşitli stratejiler kullanmaktadır (Gorz, 2011, s. 51). Bugün

televizyonlar ve akıllı cihazlar gibi medya araçları, kapitalizme hizmet etmekte ve insanları daha fazla tüketim yapmaya teşvik etmektedir. Bu medya araçları, insanların düşünme kapasitesini azaltarak, dinlenme ve eğlence odaklı bir deneyim sunar. Reklamın kapitalizmin sürekliliği açısından büyük bir önemi vardır; çünkü reklamlar sürekli tüketimi teşvik eder ve insanların zihinlerinde kalıcı izler bırakır. Kaya'nın (2024, s. 243) belirttiği gibi, bu tür olguları kültürel ve tarihsel bağlamından kopararak anlamak zordur.

Kapitalist sistemin temel özelliklerinden biri, sürekli var olma, dikkat çekme ve karşılaştırma yapabilme arzusudur. Medya ve çeşitli araçlar, ürünlerin tanıtımında bu özellikleri kullanarak bilinçaltı süreçleri etkiler ve toplumsal normlara uyma arzusunu artırır.

2.3. Kapitalizm ve Sanat

Sanat ve para arasındaki ilişki tarih boyunca var olmuştur; kralların himayesinden kiliselere kadar sanatın etkisi gözlemlenebilir. Günümüzde sanat ve sanatçı, farklı bir perspektifte ele alınmakta ve sanatın boyutu genişlemektedir. Özellikle Dadaizm ile sanatın sorgulanmaya başladığı kabul edilebilir. Baudrillard'a göre, "modern sanatın başına gelen en önemli olay soyutlamadır" (2010, s. 19). Sanatçılar, değişim sürecine yön vererek farklı akımlarla sanatın gelişimine katkı sağlamıştır. Eagleton, sanatçıların özel yetenekleri sayesinde olağan durumu farklı bir bakış açısıyla yorumlayabildiğini belirtmektedir (1996, s. 161). Günümüzde sanatçıların ifade özgürlüğü, sanat malzemeleri ve düşünce dünyalarının sınırsız bir şekilde ifade edilebilmesi, sanatın dar bir perspektiften çıkıp, geniş bir kitleye hitap etmesine yol açmıştır.

Ancak, sanatın her alanda var olmasını eleştiren görüşler de mevcuttur. Baudrillard, sanatın her türlü nesneye uygulanmasının ve bu nesnelerin sonsuz bir estetik ifade ile değerli kılınmasının eleştirildiğini belirtmektedir (2010, s. 19). Ayrıca, yaşamın her alanına giren sanat, hatta hayatın kendisi olma çabasına da dikkat çekilmektedir (2010, s. 54).

20. yüzyılın sonlarında yaşanan hızlı sanayileşme ve teknolojik ilerleme, toplumsal düzensizliklere ve parçalanmalara karşı sanatsal tepkileri tetiklemiştir. Dünya savaşları, bu ilerleme düşüncelerini etkilemiş olsa da toplumsal ve teknolojik ilerlemenin hızını kesememiştir (Shiner, 2020, s. 346).

Kapitalizmin sanatı bir meta olarak görmesi, sanatçıların yaratıcılığını küçümseyen bir yaklaşımı beraberinde getirebilir, çünkü ekonomik kâr hedefleri sanatsal özgürlüğü sınırlayabilir. Sanat ve sanatçı üzerindeki güç, burjuva kesimi tarafından elinde tutulmuş ve sanatın tam anlamıyla özgürleşmesi ütöpik bir ideal olarak kalmıştır. Kapitalizmde sanat, çoğunlukla burjuva kesimine hitap eden ve pahalı bir meta olarak değerlendirilen bir alan olarak kalmıştır. Sanat eserleri, galerilerde sergilendiğinde farklı bakış açıları sunabilir (O'Doherty, 2016, s. 85-109).

Sanatın meta olarak görülmesi, farklı bir bakış açıdır. Sanat ve sanatçının özgürleşmiş gibi görünmesi, ancak sanatın piyasada metalaşması ve kâr amacı güden piyasa yapıcılarının

tarafından yönlendirilmesi söz konusudur. Baudrillard, sanatın günümüzde sadece parasal bir değer olarak görüldüğünü ve diğer tüm değerlerin bu bağlamda indirgenmiş olduğunu ifade etmektedir (2010, s. 18, 44). Sanat eserlerinin metalaşması, özellikle medya aracılığıyla gerçekleştirilen satışlar ve büyük fonların, şirketlerin ya da kişilerin reklam amacıyla sanat eserlerini almasıyla açıklanabilir. Kapitalizm, sanatı değerli ve saygınlık simgesi yaparak bu faaliyetlere özel bir statü kazandırmaktadır (Erdoğan, 2008, s. 48). Sanatçıların piyasada tanınması, genellikle sergilerle ilişkilidir ve sanatçıların piyasa yapıcılar tarafından sistematik bir düzen içinde yer edinmeye çalıştığı gözlemlenebilir.

3. Referans Sanatçılar

3.1. Andy Warhol'un Eserleri ve Sanat Anlayışı

Sanatçının yapıtları incelendiğinde, günlük tüketim nesnelerinin sanat eserlerine dönüştürülebileceği görüşü öne çıkmaktadır. Özellikle grafiksel tarzda ve popüler kültüre ait nesne ile objelerin vurgulandığı resimlerinde, genellikle tek renk ağırlıklı boya kullanımı ve ara tonların neredeyse hiç bulunmadığı görülmektedir. Sanatın ticarileşmesini en iyi örneklerinden biri olarak kabul edilen sanatçı, bu süreci saklama gereği duymamış, aksine bu yaklaşımı savunduğunu belirten ifadelerde bulunmuştur. Kırçuval, bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Baktığı her şey onun için bir sanat malzemesiydi" (2021, s. 43).

Sanatçının 1962 yılında 32 tuval üzerine yaptığı Campbell's adlı eseri incelendiğinde, her tuvalin farklı olduğu dikkatlice gözlemlenebilir. Eser üzerindeki yazılar çeşitli karakterlerle yazılmış olup, kullanılan kelimeler de farklılık göstermektedir. Ayrıca, her çorba kutusunun içeriğindeki farklılıklar nedeniyle, her kutuda hangi tür çorbanın bulunduğunu belirten yazılar farklı şekilde yer almaktadır.

Görsel 1. Andy WARHOL, Campel's, 1962.

Sanatçının Coca-Cola adlı eserinde, beyaz bir fon üzerine siyah-beyaz monokrom tonlarla bir kola şişesi ve logosu yerleştirilmiştir. Kompozisyonda, "COCA COLA" yazısı sağ tarafta bulunurken, kola şişesi sol tarafta yer almaktadır. Sanatçı, eserine ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: "Televizyon izlersin ve Coca-Cola'yı görürsün ve bilirsin ki sen de kola içebilirsin. Bir kola bir koladır ve ne kadar paran olursa olsun, köşedeki berduşun içtiğinden daha iyi bir kola alamazsın..." (Danto, 2018, s. 64).

Görsel 2. Andy WARHOL, Coca-Cola, 1962

Sanatçının Coca-Cola adlı eserinde, beyaz bir fon üzerine siyah-beyaz monokrom tonlarla bir kola şişesi ve logosu yerleştirilmiştir. Kompozisyonda, "COCA COLA" yazısı sağ tarafta bulunurken, kola şişesi sol tarafta yer almaktadır. Sanatçı, eserine ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: "Televizyon izlersin ve Coca-Cola'yı görürsün ve bilirsin ki sen de kola içebilirsin. Bir kola bir koladır ve ne kadar paran olursa olsun, köşedeki berduşun içtiğinden daha iyi bir kola alamazsın..." (Danto, 2018, s. 64).

Amerikan kültürüne ve kapitalist sisteme bir övgü olarak görülebilecek bu sözlerin sahibi olan sanatçı, tüketim araçlarını sanat eseri olarak sunmaktadır. Kapitalist sistemde, söylem düzeyinde insanlar eşit görünse de gerçekte eşitsizlikler bulunmaktadır. Var olan sistemde, bazı bireylerin diğerlerinden üstün olduğu gözlemlenebilir.

3.2. Bedri Baykam'ın Eserleri ve Sanat Anlayışı

Bedri Baykam'ın sanatında Pop Art akımına ait belirgin esintiler gözlemlenebilir. Sanatçı, eserlerinde geniş bir ürün yelpazesi sunmaktadır; bu eserler arasında resimler, 4D çalışmalar, köşe yazıları, makaleler, kitaplar, üç boyutlu mekânlar ve videolar yer almaktadır. Baykam'ın eserlerinde hazır ürünler, sigara ve Cola markaları gibi tüketim endüstrisine ait objeler sıkça görülmektedir (Madra, 2003, s. 198 & Madra, 1999, s. 103-12).

Sanatçının 180x120 cm veya 150x150 cm boyutlarında tasarladığı yedi farklı çerçeveyi New York'ta sergilediği gözlemlenmiştir. Baykam, bu çerçevelerin yorumunu yaparken, çerçevelerin içinin boş olduğunu belirtmiştir; yani, resim, fotoğraf, kâğıt veya video içermemektedir. Bu çerçeveler, "hiçlik" kavramını ifade etmek amacıyla tasarlanmıştır (Baykam, 2019, s. 193). Sanatçı, bu çerçeveleri çeşitli mekânlarda sergilemiş ve sergi dışında da kavramsal bir eser olarak değerlendirdiği bu çalışmasını, farklı zaman ve mekânlarda kullanarak her boş çerçeveden yeni bir eser elde etmeye çalışmıştır

Görsel 3. Bedri BAYKAM, The Black Box, 2013

Baykam, bu eseri aracılığıyla medya kaynaklarında kendisine yönelik eleştirileri yansıtmıştır. Eserinde, içerik açısından anlam ifade etmeyen, süslenmiş ama önemsizleştirilmiş ürünlerin, tüketiciler tarafından sorgulanmadan edinilme çabasını eleştirel bir bakış açısıyla dile getirmiştir (Baykam, 2019, s. 216).

Görsel 4. Bedri BAYKAM, Benzin İstasyonu, 1991

Sanatçının diğer eserlerinde zıtlıklarla uyumu yakalamaya çalıştığı görülmektedir. Baykam'ın genel olarak figürleri deforme ettiği, figür ve renk anlamında soyutlamalar kullandığı ve bazen figürleri tamamen kaldırdığı izlenebilir (Keskinok, 1982, s. 29).

Sanat penceresinden bakıldığında, sanatçının sistemin önemli bir unsuru olduğu ve sistemdeki her kesimin bu durumdan kazanç sağladığı düşünülebilir. Ancak, sanatçının eserlerinin meta haline getirilmesiyle, sistemdeki tüm kesimlerin kazançlarının artmasına karşın, sanatçının kendi kazancının minimize edildiği ve sistem dışına itilerek çaresiz bırakılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Baykam'ın düşüncelerinde derin bir çelişki olduğu bazı yorumcular tarafından belirtilmiştir. Sanatçının Batı piyasasına kabul edilme hırısı ile bu piyasayı şiddetle eleştirdiği görülmektedir (Kahraman, 2003, s. 180). Baykam, "Yaptığımız mesleğin ülkede pek bir karşılığı yok" şeklindeki ifadesiyle, mevcut sisteme eleştirel bir bakış açısı getirmektedir. Bu bakış açısına göre, sistem içindeki tüm kesimler (küratörler, galeriler vb.) kazanç sağlarken, sanatçılar sürekli olarak geri plana itilmekte ve bu durum sistemin eleştirisini oluşturur.

4. Sonuç

Kapitalist sistemde medya, sermaye, pazar, kültürün pazarlanması ve nesnelerin metalaştırılması, en önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir. Bu unsurlar aracılığıyla, kapitalist sistem artı değer yaratma amacı doğrultusunda işlev görmektedir. Sistemin etkinliği, insanların üzerindeki etkisinin artmasıyla orantılı olarak daha fazla satış yapılmasını ve artı değerlerin

sisteme dahil edilmesini sağlar. Bu süreç, sürekli büyüyen ve kendi kendini besleyen bir ekonomik düzenin oluşmasına yol açar.

Kapitalist düzen içindeki değişimlerin etkileri, önce bireylerde, ardından toplumlar genelinde geniş bir perspektifte gözlemlenebilir. Kültürel dezenformasyon, bilinçli ve planlı bir şekilde gerçekleştirilen bozulmalar sonucunda ortaya çıkar ve sistem, alım yönünde çeşitli yönlendirmelerle baskı uygular. Bu baskı, daha çok psikolojik düzeyde etkili olup, bireylerde "uyum" arzusunun doyumsuzluğuna yol açar. Bu uyum arzusu, fiziksel değişim isteğine dönüşür ve kültürel ürünler yerine reklamlar aracılığıyla metaların edinilmesiyle sonuçlanır.

Sanatın kapitalist sistem içinde var olabilmesi, sistemin düzenine ve hegemonik yapısına olumlu tepkiler vermesiyle mümkün olur. Sisteme uyum sağlayamayan ve kendi dünyasında varlık gösteremeyen sanatçılar, kendi pazarlarını oluşturmak, kültürel dezenformasyona uyum sağlamak, sermayeye katkıda bulunmak, kendi reklamlarını yapmak veya markalaşmak gibi unsurları yerine getirmelidir. Aksi takdirde, sistem dışına itilme riskiyle karşı karşıya kalırlar ve bu durum, sanatın birçok değerinin kaybolmasına neden olabilir.

Warhol'un eserlerinde; zaman kavramı, günlük tüketilen basit nesneler kullanıldığı görülebilir. Burada en dikkat çekici olan, yaptığı her eserin Amerikan kültüründe olması; basit, değer verilmeyen (sanatçılar hariç) ama tüketimin içerisinde bulunan, üretilen, fabrikasyon bir üretim bandından inerek insanlara ulaşan ve sıkça tüketilen nesneleri sanatına almayı tercih etmiş olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda sanatçı kapitalist sistem içerisinde kendine önemli bir rol edinmekle kalmadığı ayrıca önemli bir kültür pazarlaması yaptığını dile getirebiliriz.

Baykam'ın eserlerinde Kapitalist sistemdeki metaları ön plana çıkardığı, bunların bir reklam pazarlamasını yaptığı düşünülebilir. kapitalizm olgusunu metalaştırabilmeyi başarmış, kendisine bu düzen içerisinde zihinlerde yer edinebilmiş, var olmayan, akıllara gelmeyen ürünleri ortaya koyduğu görülebilir.

Ele alınan bu sanatçıların sermayeyi ön plana çıkardıkları, medya ortamı ile kendi pazarlarını oluşturmaya çalıştıkları, bakış açıları ve eserleri ile sanat eserlerini bir meta haline getirdikleri, kültür pazarlamasını (özellikle Amerikan Kültürü ve bu kültürde bulunan metaları yansıtmak) eserlerinde de görüleceği üzere bazen küçük bir nesne olarak durur iken bazen ana eser olarak sundukları görülebilmektedir.

Kapitalist sistemde her ürünün bir fiyatı vardır, hatta paha biçilemez olarak değerlendirilenler bile bir değer biçme sürecine tabidir. Ancak, bu durumun sanatı metalaştırmak ve artı değer paradigmasıyla değerlendirmek anlamına gelmediği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ADORNO, T. W. (1970). *Aesthetic theory*. New York: Routledge & Kegan Paul.
- ASLAN, Ş. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri nicel, nitel ve karma tasarımlar için bir rehber*. Ankara: Eğitim Yayınevi.
- BAUDRILLARD, J. (2010). *Sanat dünyasının kurduğu komplo*. (O.Adanır, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- BAYKAM, B. (2019). *Sistem eleştirileri*. İstanbul: Piramid Yayıncılık.
- DANTO, C.A. (2018). *Andy Warhol*. (S. Sertabiboğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- EAGLETON, T. (1996). *İdeoloji*. (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- EAGLETON, T. (2010). *Estetiğin ideolojisi* (H. Hünler, E. Kılıç, B. Gözkan, Çev.). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- FÜLBERT, G. (2008). *Kapitalizmin kısa tarihi*. (U. Sadık, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.
- GORZ A. (2011). *Maddesiz bilgi, değer ve sermaye*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GROYS, B. (2014). *Sanatın gücü*. (F. C. Erdoğan, Çev.). İstanbul: Hayal Perest Yayınları.
- HARWEY, D. (2013). *Seventeen contradictions and the end of capitalism*. New York: Oxford University Press.
- HARWEY, D. (1997). *Postmodernliğin durumu*. (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- HARWEY, D. (2013). *Asi şehirler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- KAHRAMAN, B.H. (2003). Bir kültür gerillası: Bedri Baykam. Ö. Eras (Ed.), *Eleştirmenlerin kaleminden Bedri Baykam*. Ankara: Piramid Yayıncılık.
- KAYA, Y. (2023). *Disiplinlerarası bir yaklaşım olarak, resimsel perspektifin edebi metinler üzerindeki etkisini örnek eserler üzerinden okumak*. İnsanat Sanat Tasarım ve Mimarlık Araştırmaları Dergisi, 3(2), 281-292
- KAYA, Y. (2024). *David Hockney'in tezi ve ona yöneltilen eleştiriler üzerine bir tartışma*. II. Uluslararası Selanik Sanat ve Tasarım Sempozyumu (s. 237-245). ISBN: 978-625-6671-05-8
- KESKİNOK, K. (1982). *Barış, canlılık, hareket*. Ö.Eras(Ed.), *Eleştirmenlerin kaleminden Bedri Baykam*. Ankara: Piramid Yayıncılık

KIRÇUVAL, Y. (2021). *Andy Warhol durmadığınız sürece ne kadar yavaş gittiğiniz önemli değil*. İstanbul: Destek Yayınları.

LINEBAUG, P. (2014). *Makine kırıcılık, romantizm ve 1811-12 yıllarındaki birkaç ortak olan: Ned ludd ve queen Mab*. (D. Esen, Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

MADRA, B. (1999). *Sanat ve yaşam arasında, söz ve imge arasında*. Ö. Eras (Ed.), *Eleştirmenlerin kaleminden Bedri Baykam*. Ankara: Piramid Yayıncılık.

MADRA, B. (2003). *Politik sanattan tiyatro gösterilerine, Bedri Baykam'ın uzun macerası*. Ö. Eras(Ed.), *Eleştirmenlerin kaleminden Bedri Baykam*. Ankara: Piramid Yayıncılık

MARX, K. (1986). *Kapital: kapitalist üretimin eleştirel bir tahlili*. (A. Bilgi, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.

O'DOHERTY, B. (2016). *Beyaz küpün içinde*. (A. Antmen, Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.

ONGUR, Ö.H. (2011). *Tüketim toplumu, nevrotik kültür ve dövüş kulübü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

SALDERAY, B., ERTEN, A. (2021). *İnstagram'da fotoğraf paylaşımı ve sanal benlik olgusunun sunumu*. Akademik Sanat (14), 115-129.

SCHUMPETER J. A. (1942). *Capitalism, socialism, and democracy*. New York: Harper & Brothers.

SHINER, L. (2020). *Sanatın icadı*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

SMITH, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Londra: W. Strahan ve T. Cadell.

ŞERİATİ, A. (2004). *Kapitalizm*. (Y. Arslan, Çev.). İstanbul: Dünya Yayınları.

YILDIRIM, A, ŞİMŞEK, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

ZERZAN, J. (2013). *Makinelerin alacakaranlığı makaleler*. (G. R. Öğdül, Çev.). İstanbul: Kaos Yayınları.

Görsellerin Kaynakları

Görsel 1: <https://www.masterworksfineart.com/artists/andy-warhol/campbells-soup>

Görsel 2: <https://www.coca-colacompany.com/au/news/warhol-coca-cola-painting-sells-for-573-million-at-christies-auction>

İbrahim Yıldırım, Bülent Salderay, "Kapitalizm'in Etkisiyle Sanatın Metalaşması Üzerine Bir Eleştirel İnceleme: Andy Warhol ve Bedri Baykam", **ART/İcle: Sanat ve Tasarım Dergisi**, 5 (1), Haziran 2025, ss. 1-14.

Görsel 3: <https://www.bedribaykam.com/tr/galeri/2013-boscerceve>

Görsel 4: <https://www.bedribaykam.com/tr/galeri/1987-1992-remake-serisi>